

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра цивільного права і процесу

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Корпоративне право»

на тему: «**КОРПОРАТИВНІ ПРАВА: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ**»

Студентки 5 курсу, групи ПРМ-13

Галузі знань 08 «Право»

Спеціальності 081 «Право»

Дранчук (Мацьків) Л. М.

Керівник: Паращук Л. Г.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії:

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Тернопіль – 2017 рік

Зміст:

Вступ.....	3
Розділ 1. Юридична природа поняття корпоративних прав.....	5
1.1. Визначення та зміст поняття «корпоративні права» та «корпоративне право».....	5
1.2. Виникнення та припинення корпоративних прав.....	10
Розділ 2. Види корпоративних прав учасника господарського товариства....	17
2.1. Майнові корпоративні права учасника господарського товариства...17	
2.2. Немайнові (організаційні) корпоративні права учасника господарського товариства.....	22
Розділ 3. Особливості корпоративних прав в окремих видах господарських товариств.....	25
3.1. Зміст корпоративних прав акціонерів в акціонерному товаристві.....	25
3.2. Зміст корпоративних прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю.....	33
3.3. Зміст корпоративних прав учасників повного та командитного товариств.....	38
Розділ 4. Корпоративні права подружжя як особливий різновид корпоративних прав.....	42
Висновки.....	47
Список використаних джерел.....	50

Вступ

Актуальність теми. З розвитком корпоративного сектору зростає роль корпоративного права як практичної дисципліни та необхідність вивчення прав, якими можуть володіти учасники корпоративних відносин. Засновуючи власні товариства чи вступаючи в товариство на правах його учасника треба розуміти яким комплексом прав ми наділяємось. Пріоритетність майнових прав, а саме права на одержання прибутку, заради якого зазвичай особи стають учасниками підприємницьких товариств, зовсім не означає наявність у нас тільки цього права, і позбавлення нас наприклад можливості брати участь в управлінні справами товариства, яке хоча і вважається немайновим, проте досить часто визначає і майнову складову подальшого прибутку. Необхідним є теж розуміння реалізації цих прав, як бути не тільки носієм цих прав, але і користуватися корпоративними правами у своїх же інтересах.

Корпоративні права були предметом досліджень таких вчених як: В. Цікало, І. Калаур, В. Васильєва, Н. Бутрин-Бока, Ю. Юркевич, Ю. Симонян, Я. Синявська, І. Бабецька, А. Сороченко, І. Краєвський, Б. Купчак, О. Сурженко, Н. Сліпенчук та ін.

Метою роботи є повне та всебічне дослідження правової категорії «корпоративні права» та їх видів.

Завдання роботи полягають у тому, щоб:

- дослідити юридичну природу корпоративних прав;
- визначити відмінності між суб'єктивним корпоративним правом та корпоративним правом в об'єктивному розумінні;
- визначити моменти виникнення та припинення корпоративних прав;
- дати характеристику основним видам корпоративних прав: майновим та немайновим (організаційним) корпоративним правам;
- виокремити особливості корпоративних прав учасників різних видів корпорацій;
- дослідити унікальність категорії «корпоративні права подружжя».

Об'єктом дослідження є правовий статус учасників корпорацій.

Предметом дослідження є поняття корпоративних прав, види корпоративних прав та їх загальна характеристика.

Теоретичне і практичне значення роботи, полягає в тому, що її можна використати в подальшому дослідженні актуальних проблем у сфері корпоративних прав учасників корпорацій.

У курсовій роботі використані наукові джерела, посібники, періодичні видання, навчальна література, основоположні нормативно-правові акти.

Структура роботи. Курсова робота складається із вступу і чотирьох, логічно пов'язаних між собою, розділів, висновку та списку джерел. Обсяг роботи – 54 сторінки.

Розділ 1. Юридична природа поняття корпоративних прав

1.1. Визначення та зміст поняття «корпоративні права» та «корпоративне право»

Правова природа корпоративних прав є досить унікальною, і для правильного її розуміння необхідним є розгляд корпоративного права з двох основних точок зору. Зокрема це найпоширеніші підходи до розуміння корпоративного права це «корпоративне право» в об'єктивному розумінні та «корпоративні права» в суб'єктивному розумінні. Не випадково ми вживаємо словосполучення «корпоративне право», коли мова йде про об'єктивне розуміння і «корпоративні права», коли говоримо про суб'єктивне розуміння. В об'єктивному розумінні корпоративне право визначене як система правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у зв'язку із створенням, функціонуванням юридичних осіб корпоративного типу (корпорацій) у результаті реалізації суб'єктами, права бути засновниками (учасниками) корпорацій та реалізації інших корпоративних суб'єктивних прав. Як видно із запропонованого визначення корпоративне право в об'єктивному розумінні тісно пов'язане із суб'єктивними корпоративними правами, і що підтверджує – це не тотожні поняття. Корпоративне право в об'єктивному розумінні відносимо до правового інституту, складової галузі права, а в даному випадку міжгалузевого правового інституту [17].

Якщо говоримо про суб'єктивні корпоративні права то визначаємо їх як права осіб вступати в корпорації, тим самим створюючи нового суб'єкта корпоративного права та права особи, що виникають з її членства у корпорації. Це найбільш поширена точка зору серед науковців, якої зокрема притримуються В. Васильєва, В. Луць, Р. Сивий, О. Кібенко та ін. В силу вживання словосполучення «корпоративні права», розуміємо, що вони є подільними за своїм обсягом, та неподільні за змістом. Можна виокремити право на одержання частини прибутку чи право участі в управлінні товариством, однак наділити одну особу лише майновим правом, яким є

право на одержання прибутку, а іншу особу тільки організаційним (право на участь в управлінні) не можна. Тож суб'єктивні корпоративні права є неподільними та нерозривними і в повному обсязі належать учаснику корпорації. Отож, досліджуючи корпоративне право в суб'єктивному розумінні, доцільно вживати «корпоративні права», а не «корпоративне право» в силу перерахованих вище підстав [17; 36, с.102].

Особливої уваги в нашому дослідженні заслуговує поняття корпоративних суб'єктивних прав. Корпоративні права також мають і законодавчі визначення. На сьогодні визначення міститься в Законі України (далі ЗУ) «Про акціонерні товариства» в Цивільному кодексі (далі ЦК), в Господарському кодексі (далі ГК), в Податковому кодексі (далі ПК).

В ст. 2 ЗУ «Про акціонерні товариства» корпоративні права – це сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які випливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом та статутними документами [4].

У ч. 1 ст. 167 ГК під корпоративними правами розуміються права особи частка якої визначена у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [1; 20].

Із прийняттям ПК акценти законодавця відносно корпоративних прав змінилися. В ПК закріплено, що корпоративними правами є права особи частка якої міститься в статутному капіталі (майні) господарської організації, що передбачає правомочності цієї особи на участь в управлінні такою організацією, отримання прибутку (дивідендів) та активів у разі ліквідації останньої. Бачимо, що визначення, що містяться в законодавчих актах є дещо

однотипними, проте невизначеним залишається коло суб'єктів корпоративних відносин, тобто саме про яку господарську організацію, господарське товариство, чи загалом юридичну особу йдеться. Як вважає Н. Бутрин-Бока звужувати розуміння корпоративних прав як прав учасника вузької групи юридичних осіб, наприклад лише підприємницьких товариств, недоречно, бо поза увагою залишаються наприклад приватне підприємство чи виробничий кооператив. Натомість розширювати поняття корпоративних прав, як прав учасника будь-якої юридичної особи, теж неприпустимо, оскільки можна було б сюди відносити наприклад політичні партії, громадські організації. Мова йде про особливі юридичні особи корпоративного типу – підприємницькі юридичні особи, виходячи навіть з того, що одне з корпоративних прав – виплата прибутку (дивідендів) є можливим лише в юридичних особах, що здійснюють підприємницьку діяльність [16, с. 85-86].

Аналізуючи сучасне законодавство та праці науковців можна виділити основні ознаки корпоративних прав. По-перше, корпоративні права належать лише особам, що мають визначену частку в статутному капіталі юридичної особи. Корпоративні права виникають щодо юридичних осіб у статутному капіталі яких виділяються частки. Сама ж така юридична особа не є суб'єктом корпоративних прав, не є їх носієм, хоча цілком закономірно є суб'єктом корпоративних відносин. В статутному капіталі не обов'язково часток має бути кілька, може бути лише одна частка в розмірі 100%, адже не виключається створення одноособових підприємств.

По-друге, корпоративні права виникають лише щодо підприємницької юридичної особи, так званого, корпоративного товариства. Для реалізації права у вигляді виплати учасникам прибутку, необхідним є у діяльності товариства мета – отримання такого прибутку. Зрозуміло, що ототожнювати підприємницьку діяльність лише з такою ознакою, не варто, оскільки це лише одна із рис, проте розподіливши цей прибуток між своїми членами така юридична особа а-пріорі стає підприємницькою, адже наявність при-

бутку і його розподіл між членами юридичної особи є вагомими підставами для віднесення такої юридичної особи до класу підприємницьких, і це основна відмінність з комерційними юридичними особами для яких можливим є одержання прибутку, але його розподіл між членами свідчить вже про підприємництво [36. с. 104].

По-третє, корпоративні права мають складну структуру. Вони містять майнові та організаційні (немайнові) права. Проте і тут немає єдиної думки серед науковців, які не зараховують до складу корпоративних прав немайнових прав, а саме особистих немайнових, що є предметом регулювання цивільного права. І цей момент дає підстави вченим-господарникам відносити корпоративні права до сфери регулювання господарського права, оскільки майнові та організаційні права є в сфері регулювання даної галузі [36, с. 105]. Проте це досить спірна думка у науці. Адже окремі вчені, такі як В. Цікало, настоює саме на існуванні в структурі корпоративних прав: майнових та немайнових.

По-четверте, корпоративні права можуть бути передбачені законом і статутними документами підприємницької юридичної особи. Під статутними документами не слід розуміти тільки статут, це ще й інші акти локального нормотворення, наприклад положення про порядок скликання та прийняття рішень органом правління, тощо.

По-п'яте, здійснення корпоративних прав пов'язане з майновою участю у статутному капіталі товариства, тобто внесення у статутний капітал певного майна, або ж набуття частки у статутному капіталі та прийняття у члени господарського товариства (для товариств з обмеженою відповідальністю для реалізації корпоративних прав необхідним є не тільки набуття частки у статутному капіталі товариства, а й згода загальних зборів, щодо прийняття особи в дійсні члени товариства, якщо така умова передбачена в статутних документах) [3; 33].

По-шосте, наявність у особи корпоративних прав не означає заняття нею підприємництвом (ст.167 ГК).

По-сьоме, законодавством, можуть бути встановлені межі відносно певних категорій осіб, щодо належності їм корпоративних прав. Ці межі (в контексті суб'єктивних прав, говоримо саме про межі, а не обмеження) можуть стосуватися здійснення окремих складових корпоративних прав так і усієї сукупності. Наприклад однією з умов реєстрації кандидатів у народні депутати відповідно до п.7 ч.1 ст.58 ЗУ «Про вибори народних депутатів України» є заява особи, включеної до виборчого списку партії, із зобов'язанням у разі обрання депутатом, протягом місяця після офіційного оприлюднення результатів виборів передати в управління іншій особі належні їй корпоративні права [33].

По-восьме, корпоративні права є неподільними за змістом, та подільними за обсягом.

Перелік зазначених ознак не є вичерпним, в науці висловлюються різні думки щодо особливостей корпоративних прав. Загалом в межах конкретної корпорації можуть існувати не тільки корпоративні права, а і інші, наприклад трудові, вони не пов'язані з майновою участю в статутному капіталі. Проте одній особі можуть належати і корпоративні і трудові права, наприклад в разі поєднання в одній особі учасника товариства та директора структурного підрозділу.

Хотілося б зазначити, що визначення поняття корпоративних прав не знайшло одностайної думки серед науковців, не усунуто множинність трактування і законодавцем. Зумовлюється це не однаковим розумінням суб'єктивних корпоративних прав, та корпоративного права в об'єктивному значенні, відсутністю уніфікованого переліку ознак корпоративних прав, який лише частково можна сформулювати на основі ст. 167 ГК, ЗУ «Про акціонерні товариства» та ін. актів.

1.2. Виникнення та припинення корпоративних прав

В теорії корпоративного права виділяють такі основні способи набуття корпоративних прав – це первинний та похідний способи. Причому первинний спосіб набуття проявляється шляхом заснування або участі у заснування корпорації. Проте окремі науковці на етапі створення господарської організації окреслюють чітку правову відмінність у правовому статусі засновників та правовому статусі учасників господарської організації [17]. Закономірно, що на етапі створення товариства, формування його статутного капіталу, статутних документів, говорити про його учасників не доводиться, мова йде про засновників, правовий статус яких і наділення їх корпоративними правами відбувається в момент державної реєстрації товариства та внесення відомостей про нього до Єдиного державного реєстру (ЄДР).

Окремі науковці визначають момент виникнення корпоративних прав як момент повного внесення вкладу до статутного фонду. То виходить, що засновники ТОВ навіть після державної реєстрації товариства можуть і не бути його повноправними учасниками, якщо застосовуючи правило ч.3 ст. 144 ЦК статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю має бути сформований до закінчення одного року з дня державної реєстрації. Тільки після спливу цього терміну товариство вирішує питання з приводу учасників що не внесли заявлені внески до статутного фонду (приймає рішення про виключення таких учасників та про визначення перерозподілу часток у статутному капіталі, чи про зменшення статутного капіталу та визначення порядку перерозподілу часток, чи про ліквідацію товариства). Що є не зовсім вірним, адже впродовж цього періоду учасники беруть участь в управлінні товариством, мають право на одержання прибутку, їм належать корпоративні права, а відтак вони і несуть корпоративні обов'язки. Отож якщо дане правило про віднесення осіб до учасників товариства з моменту внесення його вкладу до статутного фонду, можна застосувати до акціонерних товариств, де оплата акцій відбувається безпосередньо ще перед

державною реєстрацією, то застосування цього положення до товариств з обмеженою відповідальністю видається спірним [3; 31; 25, с. 203].

Відтак, право власності на акції виникає в акціонера з моменту зарахування акцій на його особовий рахунок реєстратором (при документарній формі випуску акцій) або на рахунок у цінних паперах зберігачем (при бездокументарній формі випуску акцій). У свою чергу таке зарахування можливе лише після повної сплати акціонером вартості акцій. Щодо інших корпоративних прав слід зазначити, що вони виникають одразу ж після державної реєстрації відповідної господарської організації і учасники (члени) можуть користуватися ними в повному обсязі – єдиним обмеженням є неможливість відчуження корпоративних прав у тій частині, що не була оплачена [4; 33]. Таким чином можна зазначити, що для виникнення в особи корпоративних прав є як мінімум умова існування зареєстрованої належним чином господарської організації та наявності частки особи в статутному фонді такої організації.

Наступним не менш поширеним способом набуття корпоративних прав є похідний спосіб, на підставі вчинення правочинів (купівля-продаж, дарування), в порядку правонаступництва (спадкування), чи навіть за рішенням суду. До похідних способів Н. Бутрин-Бока відносить придбання акцій нової емісії, купівлю-продаж, дарування, міну акцій (частки); спадкування; продаж акцій (частки), які належать юридичній особі. Варто зазначити, що говорячи про вторинні способи набуття корпоративних прав в контексті укладення зазначених правочинів, не приходиться говорити про автоматичне набуття корпоративних прав і прийняття до складу учасників товариства у випадку придбання чи переходу до них частки у статутному капіталі товариства. Ситуація є дещо спрощеною з акціонерними товариствами, внаслідок поширення на акцію правового режиму речі, тобто внаслідок придбання акції особа автоматично стає учасником такого товариства (мова йде про публічні акціонерні товариства, бо у приватних розподіл акцій відбувається лише між засновниками). Однак наприклад з товариствами з

обмеженою відповідальністю дещо інша ситуація. Виникає колізія з якого моменту особа набувши частку в статутному капіталі зможе реалізувати корпоративні права, та чи зможе взагалі. Є кілька точок зору з цього приводу:

- особа набуває корпоративних прав з моменту укладення відповідного правочину;
- особа набуває корпоративних прав з моменту прийняття її до складу учасників товариства та ухвалення такого рішення загальними зборами;
- особа набуває корпоративних з моменту державної реєстрації змін до установчих документів на підставі змін у складі учасників товариства [14, с.143].

Розглянемо першу точку зору. Статтею 147 ЦК передбачена можливість учасника відчужити свою частку як учасникам товариства так і третім особам. Якщо говорити про відчуження учасникам товариства, то вони і так володіють корпоративними правами, тут момент набуття корпоративних прав щодо відчуженої частки не набуває такого принципового значення як у ситуації з третіми особами. Окрім того як передбачає наступна частина зазначеної статті у статутних документах може існувати обмеження щодо можливості відчуження частки третім особам, тобто може бути передбачена можливість відчуження частки лише серед членів товариства. У випадку відсутності такого особливого зазначення у статутних документах, відчуження третім особам є можливим. Окрім того не варто забувати про переважні права учасників товариства на придбання частки, що відчужується іншим членом товариства. Тільки після не використання учасниками такого права, можливим є відчуження третім особам. Проте навіть у випадку укладення правочину і зобов'язання передати частку у статутному капіталі не означає, що особа автоматично набуде корпоративних прав і обов'язків. Мова йде про необхідність згоди загальних зборів товариства на вступ окремої особи в учасники товариства. Отож говорити, що момент набуття корпоративних прав співпадає з моментом

укладення відповідного правочину щодо частки у статутному капіталі, не приходить [3].

Наступним випадком є прийняття особи до складу учасників товариства та затвердження відповідного рішення загальними зборами. У випадку наявності схвального рішення стосовно прийняття особи у члени товариства вона набуває корпоративних прав. Одразу ця умова вступає в суперечність з іншою умовою, це державна реєстрація змін до статуту, стосовно змін у складі учасників. Одні вчені вважають, що сама по собі реєстрація факту змін у статутних документах є похідною від прийняття рішення загальними зборами. І ця реєстрація має значення для третіх осіб, а для самих учасників товариства знаковим є рішення загальних зборів, яке підлягає виконанню негайно, а обов'язок реєстрації змін до статуту, протягом п'яти днів з моменту їх внесення, і так є у товариства. В той же час, зауважимо про висновок Лабораторії корпоративного права НДІ ППП ім. Ф. Г. Бурчака НАПрН України щодо моменту набуття корпоративних прав: «Набуваючи права власності на відповідні об'єкти (частка, акція, вклад) у встановленому Законом порядку, особа одночасно набуває й усю сукупність корпоративних прав (ст. 167 ГКУ), в тому числі й право брати участь у загальних зборах. Проте набуття корпоративних прав не свідчить про одночасну можливість їх реалізації. Так, придбавши частку ТзОВ/ТДВ за цивільно-правовим договором, набувач стає власником корпоративних прав, але він не зможе набути статусу учасника товариства аж до реєстрації відповідних змін у його статуті. Лише після внесення цих змін особа набуває відповідний статус і може брати участь в загальних зборах ТзОВ і ТДВ; а також виступати стороною корпоративного спору (див. п. 1.5 Практики застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин). Реалізація права на участь у загальних зборах ТзОВ/ТДВ виникає з моменту реєстрації учасника товариства у переліку учасників загальних зборів (ст. 60 Закону «Про господарські товариства»), з кількості голосів, що

йому належать. Ми погоджуємось із зробленим висновком вчених-корпоративістів [24, с. 264].

Окрему увагу хочемо приділити питанню переходу корпоративних прав в порядку спадкування. Дана тема є широко науково розроблена, і більшість науковців, таких як В. Васильєва, Н. Бутрин-Бока, В. Цікало погоджуються з думкою необхідності скасування такою умови набуття корпоративних прав як згода загальних зборів на прийняття спадкоємця до складу учасників товариства. Адже в силу особливості та правової природи заповіту, заповідач самостійно на власний розсуд може визначити подальшу долю свого майна після його смерті. Необхідність отримання такого дозволу від загальних зборів дещо суперечить принципу свободі заповіту. Проте також не варто забувати що в структурі корпоративних прав існує комплекс прав майнового та немайнового характеру, а за заповітом не можна передати немайнове право, однак наука все більше доходить до висновку що варто в структурі немайнових прав виділяти немайнові права пов'язані з майновими та особисті майнові права не пов'язані з майновими. Такий поділ є принципово важливим, адже як ми знаємо немайнові корпоративні права, такі як наприклад участь в управлінні товариством, є похідними від майнових прав, що виникають у випадку здійснення внеску до статутного капіталу господарської організації. В цьому випадку можна припустити, що ці права є важливими, однак вони ніби слідуєть за майновими і у випадку передання майнових прав передаються і немайнові (організаційні) корпоративні права. Можемо провести паралель із ситуацією в сфері інтелектуальної власності. Як відомо немайновими правами автора твору є право на авторство, право на ім'я, та право на цілісність твору. Якщо стосовно перших двох не виникає сумнівів стосовно їх невідчужуваності, то право на цілісність твору відносимо до немайнового, пов'язаного з майновим в силу вказівки на можливість його спадкування, передбаченої нормою закону, а саме ч.2 ст.29 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» передбачає, що спадкоємці мають право захищати авторство на твір і

протидіяти перекручуванню, спотворенню чи іншій зміні твору, що є змістом права на цілісність твору. Що ще раз підтверджує нашу думку про можливість виокремлення окремої групи прав що слідує за майновими у порядку спадкування, можемо припустити що такими є і немайнові (організаційні) корпоративні права. Вважаємо, що порядок спадкування корпоративних прав необхідно корегувати з об'єктивних причин – необхідність згоди загальних зборів суперечить правовому положенню стосовно можливості корпоративних прав бути самостійним предметом правочину, можна констатувати порушення принципу свободи договору, нехтування, інтересами спадкодавця і пріоритетом приватноправових інтересів над публічно правовими [18, с.111; 20; 33].

Щодо підстав припинення корпоративних прав, то можемо навести орієнтовний їх перелік:

- відчуження корпоративних прав (продаж, міна, дарування, внесення до статутного фонду тощо);
- вихід власника корпоративних прав із господарської організації (господарського товариства, кооперативу тощо);
- виключення власника корпоративних прав з господарської організації;
- визнання власника корпоративних прав таким, що вибув зі складу господарської організації (вибуття);
- припинення господарської організації, відносно якої особа мала корпоративні права;
- інші законні підстави.

Щодо відчуження корпоративних прав, то ситуація є дещо складнішою, ніж відчуження будь-якої речі. Законодавством чи статутними документами можуть бути встановлені окремі види обмежень у реалізації цього права, зокрема – переважне право купівлі частки, закріплене за учасниками господарської організації (ч. 3 ст. 81 ГК, ч. 2 ст. 137, ч. 2 ст. 147, ч. 3 ст. 166); заборона відчуження корпоративних прав взагалі, або заборона відчуження їх третім особам (ч. 3 ст. 166 ЦК, (ч. 2 ст. 147, ч. 3 ст. 166 ЦК);

необхідність згоди на відчуження від інших учасників товариства (1 ст. 127 ЦК); необхідність внесення змін до установчих документів, щодо зміни складу учасників, тощо[3]. Принциповим є розуміння відмінностей між поняттями вихід, вибуття і виключення, які навіть досвідченими науковцями доволі часто плутаються. Так виходом із товариства є добровільне волевиявлення особи – учасника товариства, його право, передбачене для прикладу ст. 148 ЦК (щодо товариств з обмеженою відповідальністю), вийти зі складу учасників товариства, шляхом подання відповідної заяви до керівних органів товариства та з повідомленням про свій вихід не пізніше ніж за три місяці до виходу. Якщо ми говоримо про вибуття то воно не залежить від волі учасника, і причиною якого є дуже часто юридичний факт у формі події, наприклад – смерть одного із учасників товариства, автоматично спричиняє неможливість його подальшої участі в товаристві. Що ж до виключення, то це теж принципово іншої ваги правове положення, що характеризується рішенням іншого керівного органу, в даному випадку загальних зборів, про виключення із складу учасників з певних підстав, наприклад ч. 3 ст. 144 ЦК передбачає виключення зі складу учасників товариства, тих учасників, які не внесли повністю чи частково свої вклади до статутного фонду по закінченні одного року з дня державної реєстрації товариства [3].

На практиці існують все ще неузгодженості щодо підстав набуття корпоративних прав, неоднаковість трактування моменту набуття цих прав, проблеми у сфері спадкування корпоративних прав, обмеження, які б варто було усунути у сфері спадкування, як однієї з підстав набуття корпоративних прав, можливості переходу не тільки майнових корпоративних прав, але й немайнових корпоративних прав пов'язаних з майновими, неоднозначність тлумачень понять виходу, вибуття та виключення як підстав припинення корпоративних прав, де у викладеному вище висловлена думка та рекомендації стосовно уніфікації розуміння цих понять.

Розділ 2. Види корпоративних прав учасника господарського товариства

2.1. Майнові корпоративні права учасника господарського товариства

Говорячи про суб'єктивні корпоративні права, неодноразово в ході нашого дослідження наголошувалося на його складній структурі та неподільності за змістом. Як відомо корпоративні права є своєрідним симбіозом майнових та немайнових (окремі вчені вважають їх організаційними) корпоративних прав. У свою чергу корпоративне право складається з низки прав, кожне з котрих можна назвати корпоративним правом, проте розглядаючи корпоративні права як об'єкт цивільних правовідносин йдеться про сукупність прав загалом та про їх неподільність. Корпоративні права загалом можна визначити як сукупність правомочностей, що належать учаснику корпорації. При чому особливий інтерес викликають саме майнові права, як первонаочальні, адже особи вкладаючи певне майно у статутний капітал стають його учасниками, і в першу чергу визначальним інтересом для них є отримання прибутку, задля якого і вкладається майно в статутний фонд, вторинним для таких осіб є вже зацікавленість в реалізації інших прав, таких наприклад як участь в управлінні, адже погодьмося, що вкладається майно аж ніяк не для того щоб брати участь в управлінні товариством, а в першу чергу для отримання та примноження прибутку. Майнові складові корпоративного права впливають із участі у формуванні статутного (складеного) капіталу. Що свідчить проте, що навіть підстава виникнення корпоративних прав має майновий характер.

Перелік корпоративних прав передбачений у ст. 167 ГК, ст. 116 ЦК, ст. 10 ЗУ «Про господарські товариства», ст. 25-27 ЗУ «Про акціонерні товариства», та в інших нормативних актах. Спектр та видова різноманітність майнових корпоративних прав залежить від форми корпорації учасником якої є особа - будь то акціонерне товариство, чи виробничий кооператив чи командитне товариство. Проте універсальними корпоративними правами є право на отримання прибутку (дивідендів) пропорційно до частки у

статутному (складеному) капіталі, право на відчуження своєї частки у статутному (складеному) капіталі та право на отримання частини активів товариства у разі його ліквідації (отримання ліквідаційної квоти), право вимагати проведення розрахунків з учасником якого виключено з членів товариства, або який добровільно виходить зі складу його учасників, у вигляді вартості частки майна товариства, що пропорційне його частці. Окремо в другу групу майнових прав і виділяють переважні права. Учасники всіх видів господарських товариств, за винятком акціонерів і повних учасників, мають переважне перед третіми особами право купівлі частки у статутному (складеному) капіталі товариства. Здійснення учасниками права переважної купівлі частки не залежить від повної чи неповної оплати ними вкладів, оскільки частка купляється пропорційно до розмірів їхніх часток. Проте, статутом товариства чи домовленістю між ними може бути встановлений інший порядок здійснення цього права [23; 32, с.190].

Розглянемо детальніше таке майнове право як отримання прибутку пропорційно своєї частки у статутному капіталі. Наявність у товариства мети отримання прибутку і розподілу його між учасниками ще раз підтверджує, що корпоративні права можуть існувати лише в межах підприємницької організації. Фактично це право можна назвати стрижнем усіх корпоративних прав. Наведемо приклад стосовно акціонерного товариства. Право на отримання дивідендів мають не всі акціонери, а лише ті, що є його учасниками на початок строку виплати дивідендів. Наглядова рада формує перелік осіб, яким належить виплатити дивіденди. Що характерно, то дата складання цього переліку є визначальною для акціонера, навіть якщо такий акціонер вирішить продати свої акції після складення такого переліку, але коли ще не настав строк виплати дивідендів, то новий власник акцій, не зможе отримати дивіденди, їх отримає особа – попередній власник, включений наглядовою радою до однойменного переліку. Загалом регулювання питання стосовно розподілу прибутку між учасниками товариства законодавець передає на локальний рівень, де в статутних

документах може бути різний порядок оплати та розподілу такого прибутку, строки його виплати, тощо.

Право на відчуження своєї частки у статутному капіталі є наступним майновим правом. Незважаючи на те що таке право передбачене законодавцем, стосовно його реалізації існують деякі проблеми. Так, у випадку коли учасник товариства з обмеженою відповідальністю продає свою частку, а покупця, який її купив, господарське товариство не визнає учасником, то такий покупець може в судовому порядку вимагати визнання її учасником, йдеться і про визнання за такою особою корпоративних прав. Однак хочеться зазначити, що питання участі в товаристві віднесено до виключної компетенції загальних зборів. Тому навряд суд прийме рішення на користь такої особи, і зобов'яже загальні збори прийняти такого учасника. В цьому разі виходить, що майнове право (право на частку) ніби не оспорується, але і не спричиняє наявності в особи корпоративних прав, бо вона не може їх реалізувати. Її не тільки не запрошують на загальні збори, а й не виплачують дивіденди. Та і у разі виходу з товариства вона не отримує й коштів у відповідній сумі. Із застереженням, можна зробити висновок, що фактичне невизнання за особою корпоративних прав є нічим іншим, як невизнання за нею й майнового права на частку в статутному капіталі, яке вона придбала. Адже саме це право породжує й інші корпоративні права. Як бачимо існує диспропорція у формальному передбаченні наявності права і можливістю його повної реалізації [18, с. 109; 30; 34, с. 50-52].

Учасники всіх видів корпорацій наділяються ще одним майновим корпоративним правом – це право на частину активів товариства у випадку його ліквідації. Ч. 4 ст. 111 ЦК України, відповідно до якої майно юридичної особи, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, передається її учасникам, якщо інше не встановлено установчими документами юридичної особи або законом. Традиційно виплата активів, що залишилася у разі ліквідації та після задоволення всіх інших вимог, зокрема після задоволення таких першочергових виплат, як виплати пов'язанні із відшкодуванням

шкоди, що була завдана здоров'ю особи, у зв'язку з каліцтвом чи іншим ушкодженням здоров'я, задоволення вимог по заробітній платі тощо, проводиться пропорційно до частки у статутному капіталі товариства, що належала його учаснику з яким проводиться такий розрахунок.

Іншим беззаперечним майновим корпоративним правом є право на проведення розрахунків з учасником товариства, якого виключено, який вибув або який вийшов з товариства. Такий розрахунок проводиться пропорційно до частки в статутному капіталі товариства, яка належала такому учаснику. Причому ч. 2 ст. 148 ЦК передбачає право такого учасника одержати вартість частини майна пропорційну його частці у статутному капіталі товариства. При чому така вартість встановлюється на момент виходу, виключення чи вибуття з товариства. Це означає що якщо наприклад учаснику належала частка пропорційна 20% вартості частини майна у статутному фонді, то навіть у випадку якщо впродовж часу існування товариства вона наростило свій статутний фонд, при виході учасник все одно має отримати 20% вартості частини майна але вже наявного (збільшеного) статутного фонду [33].

Якщо згадати про другу групу майнових прав зазначимо, що ними є переважні права. Ці права можуть бути передбачені як самим законодавцем, так і на локальному рівні. Ці права можуть бути різними в залежності від моменту їх виникнення (під час діяльності юридичної особи та після припинення її діяльності), в залежності від суб'єкта здійснення (можуть належати фізичній особі, самому товариству чи державі), в залежності від організаційно-правової форми юридичної особи, в залежності від строку їх здійснення (встановлені на визначений чи невизначений строк), тощо. Аналізуючи національне законодавство можна виокремити такі переважні права:

- переважне право учасника товариства на купівлю частки у статутному (складеному) капіталі товариства (п. 3 ч. 2 ст. 137 ЦК, ч. 2 ст. 147 ЦК, ч. 4 ст. 151 ЦК, ч. 3 ст. 53, ч. 1 ст. 79 ЗУ «Про господарські товариства»);

- переважне право акціонерів на придбання акцій додаткового випуску (ч. 3 ст. 156 ЦК, ч. 3 ст. 38 ЗУ «Про господарські товариства», ст. 27 ЗУ «Про акціонерні товариства» ч. 2 ст. 6 «Про цінні папери та фондовий ринок»);
- переважне право акціонерів приватного акціонерного товариства на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства (ст. 7 ЗУ «Про акціонерні товариства»);
- переважне право власника привілейованих акцій, стосовно власників простих акцій, на отримання частини прибутку у вигляді дивідендів та на отримання частини майна АТ у разі його ліквідації (ч. 8 ст. 6 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок»);
- переважне право членів виробничого кооперативу на купівлю паю (ч. 3 ст. 1 66 ЦК);
- переважне право асоційованого члена кооперативу, при ліквідації кооперативу, на одержання паю (ч. 2 ст. 14 ЗУ «Про кооперацію»);
- переважне право вкладників командитного товариства, при його ліквідації, перед повними учасниками на одержання вкладів (ч. 2 ст. 139 ЦК, ч. 1 ст. 79 ЗУ «Про господарські товариства») [13 с. 563-564];

Отож, майнові права все ж в структурі корпоративних прав є основними і навіть є першопричиною формування на їх базі і інших немайнових (організаційних прав). Перелік майнових прав залежить від організаційно-правової форми корпорації, проте можна визначити їх універсальний перелік, стосовно всіх без винятку видів корпорацій, це такі права як – право на отримання прибутку пропорційно частці у статутному капіталі, право на відчуження такої частки (реалізація якого є суттєво обмежена в ТЗОВ та в ТДВ), право на отримання ліквідаційної квоти у разі ліквідації товариства та право на проведення розрахунків у разі виходу, виключення чи вибуття зі складу учасників товариства, і переважні права, які теж залежать від виду корпорації.

2.2. Немайнові (організаційні) корпоративні права учасника господарського товариства

У структурі корпоративних прав поряд із майновими, виділяють немайнові (організаційні) права. Не випадково окремі науковці відстоюють назву саме організаційних корпоративних прав, тим самим відносячи корпоративні правовідносини до предмету регулювання господарського права. Як і майнові права, комплекс та різноманітність немайнових прав залежить від виду корпорації. Однак теж можна уніфікувати деякі види прав і визначити їх як такі що притаманні учасникам всіх форм корпорацій.

Якщо проаналізувати ч.1, 2 ст. 135 ГК, то можна виділити такі організаційно-управлінські повноваження учасника корпорацій як:

- право визначати в установчих документах правовий статус господарської організації, а саме: мету і предмет діяльності корпорації, склад і компетенцію органів управління та порядок прийняття ними рішень, склад і порядок використання майна, та інші умови господарювання;
- право здійснювати безпосередньо або через уповноважені органи в межах, встановлених законом, інші управлінські повноваження, зокрема брати участь та голосувати на загальних зборах, вносити пропозиції щодо порядку денного, брати участь у формуванні органів управління господарської організації та входити до їх складу, отримувати інформацію про діяльність господарської організації тощо) [20].

Як видно з аналізу даної норми можемо визначити немайнові права, які можуть належати засновнику та немайнові права, що можуть належати учаснику, в залежності від моменту набуття таких прав. До перших відносяться такі правомочності як можливість визначати при формуванні пакету установчих документів ключові відомості про створену корпорацію (її мету, предмет діяльності, організаційно-правову форму тощо). Якщо говорити про другий вид немайнових прав, то вони пов'язані вже з моментом

набуття статусу учасника створеної організації (це право на участь в управлінні товариством, право на отримання інформації пов'язаної з участю в її управлінні, тощо). Бувають випадки, що і перший вид немайнових прав і другий можуть належати одним і тим самим особам, коли засновники в процесі державної реєстрації юридичної особи стають її учасниками. Але у випадку коли особи не брали участі у створенні такого товариства, тобто не були його засновниками, а були прийняті до складу учасників товариства згодом, коли товариство вже якийсь час функціонувало, то доводиться говорити про належність їм тільки другого виду немайнових корпоративних прав, на переліку яких і детально зупинимось.

Право на участь в управлінні можливе у різних формах. Зокрема управляти можна прямо або опосередковано. Пряме управління здійснюється через безпосередню участь в роботі керівних органів корпорації. Це фактично право бути обраним до керівних органів товариства. Опосередковане управління – це вплив на роботу органів управління, опосередковано через інших осіб. Реалізація цього права забезпечує можливість впливати на діяльність юридичної особи. Як структурні елементи цього права, слід зазначити такі правомочності як право брати участь у вирішенні найважливіших питань діяльності товариства (внесення змін до статуту, обрання членів наглядової ради чи ревізійної комісії, рішення про додатковий випуск акцій, укладення товариством значного правочину та інші важливі питання, що стосуються господарської діяльності такого товариства). Рішення з таких питань приймаються вищим органом товариства - загальними зборами всіх учасників товариства.

В структурі права на участь в управлінні важливим є право вчасно бути повідомленим про скликання загальних зборів, що має містити інформацію про дату, час та місце проведення зборів, перелік питань порядку денного. В контексті цього виділяють право своєчасно та у зручній для учасника спосіб знайомитися з матеріалами, стосовно порядку денного, отримання додаткової інформації відносно питань порядку денного від

посадових осіб та інших уповноважених осіб товариства. Зручним способом для ознайомлення може бути спосіб надсилання необхідного пакету документів поштою (електронною поштою, факсом), чи ознайомлення в офісі товариства. Якщо до порядку денного внесено питання про обрання органів управління, акціонерам повинна бути надана повна інформація про кандидатів на відповідні посади [24].

Особливої уваги заслуговує право вносити пропозиції та вимагати їх включення до порядку денного загальних зборів за умови внесення такої пропозиції акціонером (акціонерами), який (які) володіють необхідною кількістю голосів (більше 10% згідно закону). Товариство повинно не пізніше як за 10 днів до загальних зборів повідомити акціонерів про зміни у порядку денному (шляхом особистого повідомлення, або повідомленням в тому ж порядку в якому здійснювалося повідомлення про скликання загальних зборів).

Кожен учасник має право брати участь у загальних зборах особисто або через представника, голосувати та брати участь в обговоренні порядку денного, необхідності внесення до нього змін [26].

Отже, немайнові права відіграють важливе значення вже безпосередньо в ході діяльності господарської організації, хоча і є похідними від майнових. Існують різні підходи відносно назви зазначених прав – немайнові чи організаційні. Притримуємось цивілістичної позиції і йменуємо їх немайновими корпоративними правами. Для немайнових прав важливим є момент їх виникнення, з цієї позиції виділяємо немайнові права, які належать засновникам та немайнові права, що належать учасникам. До уніфікованого переліку немайнових корпоративних прав відносимо право на участь в управлінні (безпосередньо чи опосередковано), право вносити зміни до порядку денного, бути вчасно повідомленим про час та місце проведення загальних зборів, голосувати та брати участь в обговоренні на загальних зборах. Зазначимо, що всі ці права по суті є трансформацією одного права – права на участь в управлінні.

Розділ 3. Особливості корпоративних прав в окремих видах господарських товариств

3.1. Зміст корпоративних прав акціонерів в акціонерному товаристві

Господарський кодекс, у ст.167 наводить узагальнений перелік прав акціонерів. Зокрема це права особи, частка якої визначена у статутному капіталі господарської організації і ці права полягають у правомочності на участь в управлінні цією організацією, отримання дивідендів та активів у разі ліквідації господарської організації. Зазначимо, що це загальний перелік прав, характерний для всіх видів товариств, схожий перелік наведений і в ЦК. Говорячи про акціонерні товариства, то обсяг прав акціонерів залежатиме від виду акціонерного товариства (приватне чи публічне), від того власником якого виду акцій є акціонер (простих чи привілейованих).

Хочеться більш детально зупинитися на характеристиці прав акціонерів. Зокрема щодо такого права акціонера як **право брати участь в управлінні справами** акціонерного товариства. Таке право полягає в можливості здійснення акціонером цілого комплексу прав, що не обмежуються, як прийнято вважати, тільки як право брати участь в загальних зборах, хоча це право є ключовим серед цієї низки правових можливостей акціонерів. Право брати участь в управлінні проявляється також в можливості формувати органи товариства, брати участь в прийнятті ними рішень [26].

У загальних зборах можуть брати участь особи включені до переліку акціонерів (сформованого наглядовою радою товариства) або їхні представники. Якщо говорити про представника акціонера, то йому має бути видана довіреність, що має відповідати загальним вимогам цивільного законодавства. Представником акціонера для участі в загальних зборах може бути фізична особа чи уповноважена особа відповідної юридичної особи (якщо акціонер – юридична особа і її керівник в даному випадку не представляє її інтереси), представником акціонера, яким є держава чи територіальна громада – є уповноважена особа органу, що здійснює

управління державним чи комунальним майном. Особливої уваги заслуговує довіреність, бо якщо вона оформлена з порушенням вимог законодавства, це позбавляє представника можливості участі в загальних зборах, тому голоси передані за такою довіреністю не враховуються ні при визначенні кворуму ні при вирішенні конкретних питань. Реєстраційна комісія може відмовити особі у допущенні до участі в загальних зборах у випадку відсутності довіреності, не правильності її оформлення чи відсутності інших правовстановлюючих документів. Якщо до реєстраційної комісії звернулося кілька представників одного і того ж акціонера, реєструється і допускається до участі в загальних зборах той, довіреність якому видана пізніше. Довіреність може містити завдання представнику щодо розпорядження голосами на загальних зборах, тобто як має проголосувати представник з кожного питання порядку денного. У випадку відсутності таких вказівок представник голосує на власний розсуд. Акціонери які володіють десятьма і більше відсотками простих акцій можуть призначити своїх представників для нагляду за реєстрацією акціонерів, проведенням загальних зборів та підбиттям підсумків, чи самостійно здійснювати такий нагляд, про що мають повідомити письмово товариство до початку реєстрації акціонерів. Щодо випадків, коли акціонерами є малолітні чи неповнолітні, їхні інтереси представляють законні представники. У випадку видачі довіреності малолітньою чи неповнолітньою особою, то це буде правочином вчиненим поза межами цивільної дієздатності (нікчемним), однак у випадку схвалення такого правочину батьками, усиновлювачами чи особами, що представляють неповнолітніх чи малолітніх та за погодженням з органом опіки та піклування такий правочин є дійсним [24 с. 268-269].

Право брати участь в голосуванні на загальних зборах може бути обмежене для акціонерів – власників привілейованих акцій. Вони голосують лише щодо питань передбачених у ч. 5 ст. 26 ЗУ «Про акціонерні товариства» та з питань, що можуть передбачатися статутом. Це такі питання як:

1) припинення товариства, що передбачає конвертацію привілейованих акцій цього класу у привілейовані акції іншого класу, прості акції або інші цінні папери;

2) внесення змін до статуту товариства, що передбачають обмеження прав акціонерів – власників цього класу привілейованих акцій;

3) внесення змін до статуту товариства, що передбачають розміщення нового класу привілейованих акцій, власники яких матимуть перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства, або збільшення обсягу прав акціонерів – власників розміщених класів привілейованих акцій, які мають перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства. Обсяг прав акціонерів – власників кожного класу привілейованих акцій визначається у статуті, крім цього має бути зазначено розмір і черговість виплати дивідендів, ліквідаційна квота і черговість її виплати, випадки та умови конвертації привілейованих акцій цього класу у привілейовані акції іншого класу, може передбачатися спеціальний порядок підрахунку голосів – разом чи окремо від голосів власників простих акцій [3].

Наявність кворуму є не обхідною для визнання зальних зборів повноважними, такими, що здатні приймати дійсні рішення. Кворум складають не менш як 60% голосуючих акцій. Для проведення загальних зборів необхідним є складення переліку акціонерів, які мають право брати участь в загальних зборах. Перелік формується станом на 24 годину за три робочі дні до дати проведення загальних зборів. При зміні власника акцій, як і у випадку з виплатою дивідендів можливою є ситуація коли новий власник не встигає включити себе до вище зазначеного переліку. Рішення на загальних зборах приймається простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі в загальних зборах. Голосування може проводитися різними способами з використанням бюлетенів, підняттям рук чи з використанням електронних систем. Зазвичай голосують за правилом простого голосування – одна акція – один голос, проте використовують і

кумулятивне голосування (обов'язкове кумулятивне голосування для вирішення питань наприклад щодо обрання членів наглядової ради). Для підрахунку голосів створюється лічильна комісія. Підсумки голосування доводяться до відома акціонерів протягом 10 робочих днів з дня прийняття рішення. Зазначимо що загальні збори можуть бути черговими (обов'язкові річні збори, не пізніше 30 квітня наступного за звітним року) та позачергові (на вимогу виконавчого органу, ревізійної комісії чи акціонерів – власників, що володіють сукупно 10 і більше відсотками простих акцій). У випадку, якщо акціонерне товариство складається з однієї особи і вирішення питання належить до виключної компетенції загальних зборів, рішення цієї особи оформляється у вигляді наказу, що скріплюється печаткою товариства [24, с. 270].

Право на отримання дивідендів особливо актуальне саме для акціонерних товариств. Дивідендом прийнято визначати частину прибутку акціонерного товариства, що виплачується акціонеру в розрахунку на належні йому акції та тип і клас цих акцій. Виплачуються дивіденди відповідно до складеного переліку акціонерів. Товариство виплачує дивіденди виключно на підставі рішення про виплату дивідендів та виключно грошовими коштами. Виплата здійснюється з чистого прибутку звітного року та нерозподіленого прибутку в обсязі, встановленому рішенням загальних зборів, у строк не пізніше шести місяців після закінчення звітного року. У разі недостатності чи відсутності чистого прибутку звітного року та нерозподіленого прибутку минулих років виплата дивідендів за привілейованими акціями здійснюється за рахунок резервного фонду товариства або спеціально створеного товариством фонду з виплати дивідендів за привілейованими акціями. Акціонери – власники привілейованих акцій завжди впевнені у виплаті їм дивідендів, навіть у тому випадку коли вони не виплачуються власникам простих акцій. Таке гарантування виплат, компенсується натомість певними обмеженнями таких акціонерів, зокрема наприклад участь їх у голосуванні на загальних зборах лише щодо

визначеного законом та статутом переліку найважливіших питань. Власники привілейованих акцій мають переважне право і на виплату їм ліквідаційної квоти у разі ліквідації товариства, перед власниками простих акцій [4].

Дивіденди можуть виплачуватися через касу товариства або через банківську установу, шляхом відкриття спеціального рахунку або шляхом внесення грошової суми на депозит нотаріуса (застосовується якщо акціонер не з'являється за дивідендами).

Існують обмеження на виплату дивідендів, що стосується виплати за простими акціями, вони передбачені ст. 31 ЗУ «Про акціонерні товариства».

Акціонерне товариство не має права приймати рішення про виплату дивідендів та здійснювати виплату дивідендів за простими акціями у разі, якщо:

- 1) звіт про результати розміщення акцій не зареєстровано у встановленому законодавством порядку;
- 2) власний капітал товариства менший, ніж сума його статутного капіталу, резервного капіталу та розміру перевищення ліквідаційної вартості привілейованих акцій над їх номінальною вартістю.

Акціонерне товариство не має права здійснювати виплату дивідендів за простими акціями у разі, якщо:

- 1) товариство має зобов'язання про викуп акцій;
- 2) поточні дивіденди за привілейованими акціями не виплачено повністю [4].

Право на одержання інформації про діяльність акціонерного товариства теж має важливе значення, адже без точної своєчасної та повної інформації акціонер не зможе реалізувати всі свої інші корпоративні права. Товариство має забезпечити кожному акціонеру доступ до інформації, що стосується діяльності товариства. Ця інформація стосується статуту товариства змін до статуту, положення про загальні збори, наглядову раду, ревізійну комісію, положення про філії та представництва товариства, якщо вони є, принципи корпоративного управління, протоколи засідань наглядової

ради, протоколи загальних зборів, рішення загальних зборів чи наглядової ради, матеріали з якими акціонери мають бути ознайомлені до загальних зборів чи під час загальних зборів, порядок денний чергових та позачергових загальних зборів, що має бути доведений до відома всіх акціонерів, висновки аудитора чи ревізійної комісії, звітні документи у тому числі річна податкова звітність. Обмеження може стосуватися інсайдерської інформації, яка поширюється серед визначеного кола осіб. Вона визначається як не оприлюднена інформація про емітента, його цінні папери, що перебувають в обігу на фондовій біржі, або правочини щодо них. Оприлюднення такої інформації може істотно вплинути на вартість цінних паперів та деривативів, та яка підлягає оприлюдненню відповідно до вимог ЗУ «Про цінні папери і фондовий ринок». Відповідальність за її розголошення передбачена Кримінальним кодексом України.

Способи одержання інформації акціонерами можуть детально прописуватись у внутрішніх документах товариства у відповідних положеннях, тощо. Публічне акціонерне товариство має мати власну веб-сторінку на якій воно розміщує інформацію, що підлягає оприлюдненню.

Право на одержання частини активів при ліквідації акціонерного товариства. Підприємницьке товариство припиняється внаслідок його ліквідації за рішенням учасників товариства (з підстав закінчення строків на які воно було створено чи досягнення мети діяльності та в інших випадках) чи за рішенням суду (про визнання недійсної державної реєстрації через порушення які не можна усунути). Ліквідація проводиться визначеною ліквідаційною комісією до якої в період процедури ліквідації переходять повноваження наглядової ради та виконавчого органу товариства. Якщо вартість майна є недостатньою для задоволення вимог усіх кредиторів, вона ліквідується у порядку банкрутства, на підставі ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом». За підсумками ліквідаційної процедури ліквідаційна комісія складає проміжний ліквідаційний баланс товариства з якого і планується задоволення вимог всіх

кредиторів. У разі ліквідації платоспроможного акціонерного товариства вимоги його кредиторів та акціонерів задовольняються у такій черговості:

у першу чергу задовольняються вимоги щодо відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншими ушкодженнями здоров'я або смертю, та вимоги кредиторів, забезпечені заставою;

у другу чергу – вимоги працівників, пов'язані з трудовими відносинами, вимоги автора про плату за використання результату його інтелектуальної, творчої діяльності;

у третю чергу – вимоги щодо податків, зборів (обов'язкових платежів);

у четверту чергу – всі інші вимоги кредиторів;

у п'яту чергу – виплати нарахованих, але не виплачених дивідендів за привілейованими акціями;

у шосту чергу – виплати за привілейованими акціями, які підлягають викупу;

у сьому чергу – виплати ліквідаційної вартості привілейованих акцій;

у восьму чергу – виплати за простими акціями, які підлягають викупу;

у дев'яту чергу – розподіл майна між акціонерами - власниками простих акцій товариства пропорційно до кількості належних їм акцій [4].

Право на відчуження акцій теж є невід'ємним правом акціонера. Акції можуть відчужуватись в порядку дарування, купівлі-продажу, міни, спадкування та інших правочинів. Набуття і припинення прав на цінні папери, якими є акції, здійснюється шляхом внесення відповідних змін до системи депозитарного обліку. Якщо мова йде про відчуження акцій. Доцільно згадати і про переважні права, що належать іншим акціонерам. Акціонер який хоче продати свої акції має письмово повідомити через товариство інших акціонерів із зазначенням умов та ціни продажу. Таке повідомлення здійснюється за рахунок акціонера, що має намір продати акції. Це положення стосується Приватних акціонерних товариств, бо в Публічних акціонерних товариствах акціонери відчужують акції без згоди інших акціонерів. Переважне право на придбання акцій діє протягом 2

місяців з моменту повідомлення про намір їх відчужити, коротший строк може бути передбачений в статуті товариства. Користуються цим переважним правом акціонери пропорційно до кількості належних йому акцій (в кого більше акцій той має перевагу при купівлі). Якщо протягом двох місяців акціонери не скористаються своїм переважним правом на купівлю всіх акцій, це автоматично надає можливість відчужити ці акції третім особам. У разі якщо акції було відчужено третій особі з порушенням переважного права акціонера Приватного акціонерного товариства акціонер що володів таким переважним правом може протягом 3 місяців з моменту коли він дізнався чи міг дізнатися про порушення звернутися до суду з позовом про переведення на нього прав покупця. Це переважне право не поширюється на випадки спадкування акцій [26, с. 279-281].

Підсумовуючи, зазначимо, що акціонерні товариства є поширеною формою господарських товариств. З прийняттям ЗУ «Про акціонерні товариства» правове регулювання їх діяльності докорінно змінилося. Закріплено комплекси прав що належать акціонерам в силу специфіки виду товариства типу та класу акцій власниками яких вони є. Універсальний перелік корпоративних прав застосовуємо і до акціонерних товариств, проте враховуємо особливості здійснення цих прав та наявності специфічних не притаманних для інших товариств (переважних прав власників привілейованих акцій, особливості здійснення переважних прав на купівлю акціонерів власників простих акцій та відсутність такого переважного права для акціонерів Публічних акціонерних товариств).

3.2. Зміст корпоративних прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю

Як і інші учасники господарських товариств учасники товариства з обмеженою відповідальністю (далі ТОВ) мають право на: участь в управлінні справами, виплати прибутку, вихід з товариства, одержувати інформацію про діяльність товариства, відчуження своєї частки у статутному капіталі.

Детальніше хочеться зупинитися саме на тих правах учасників, що є проблемними в реалізації саме у цьому виді господарських товариств. Мова йде про право на відчуження частки. Частка учасника ТОВ може бути відчужена до повної її сплати лише у тій частині, в якій її уже сплачено. Це правило впливає з іншої норми, якою насамперед не встановлюється мінімальний розмір статутного капіталу для ТОВ (хоча для акціонерних товариств мінімальний розмір – 1250 мінімальних заробітних плат) та крім того надано право учасникам товариства остаточно сформулювати задекларований розмір статутного капіталу у статутних документах протягом 1 року з дня державної реєстрації товариства. Відчуження учасником своєї частки третім особам допускається, якщо інше не передбачено статутом. Наприклад статут може передбачати заборону на відчуження частки третім особам. Проте за відсутності такої заборони учасники не мають надавати згоду на відчуження частки іншим учасником. Це корпоративне право конкретного учасника, що не залежить від волі інших учасників товариства, в силу можливості виступати корпоративним правам предметом правочинів. Проте все ж це право може бути дещо обмежене стосовно набувача відчуженої частки. Статутом може бути передбачене положення про те що для прийняття нового учасника товариства потрібне схвальне рішення загальних зборів. У випадку якщо загальні збори приймуть рішення не приймати особу – нового власника частки у статутному капіталі з ним має бути проведений розрахунок, аналогічний тому що здійснюється при виході, вибутті чи виключенні учасника зі складу товариства, передбачений ст.148 ЦК. Хоча ст. 55 ЗУ «Про господарські товариства»

визнає за особами яким була відчужена частка право на першочерговий вступ до складу учасників товариства, поряд з тим зазначає, що це право не є безумовним, воно може бути подолане рішенням загальних зборів. Таке дещо несправедливе положення може бути виправлене проектом закону «Про товариства з обмеженою відповідальністю», яким планується внести ряд новел зокрема питання прийняття до складу учасника товариства особи що набула частку у статутному капіталі, питання можливості оскарження до суду рішення загальних зборів, та можливість виключення зі складу учасників товариства за рішенням суду [5].

З огляду на право одного учасника на відчуження частки, в інших учасників виникають переважні права на купівлю такої частки. Учасники користуються переважним правом купівлі частки чи її частини пропорційно до розмірів своїх часток, якщо статутом ТОВ чи домовленістю між ними не встановлені інші правила. Учасник ТОВ, що має намір вчинити правочин щодо відчуження своєї частки має повідомити інших учасників про такий намір, умови продажу частки та запропонувати іншим учасникам придбати його частку. Такий учасник самостійно визначає умови продажу, ціну своєї частки. Інші учасники не можуть вирішувати питання умов продажу, можуть лише скористатися або ж не скористатися своїм переважним правом на купівлю. Проте переважне право не поширюється на випадки дарування частки, безоплатного відчуження частки (наприклад спадкування) чи обміну такої частки на інше майно (міна). Саме тому дуже часто з метою обходу переважного права укладається фіктивний договір дарування. Купівля здійснюється за ціною та на умовах на яких частка пропонувалася для продажу третім особам. Якщо учасники ТОВ не скористаються своїм переважним правом протягом 1 місяця з дня повідомлення про намір учасника продати частку, або протягом іншого строку, який може бути встановлений статутом, то частка тоді може бути відчужена третім особам. Частка може бути викуплена і самим ТОВ, однак в такому разі товариство зобов'язане реалізувати таку частку учасникам чи третім особам протягом 1

року, що не перевищує 1 року, або зменшити свій статутний капітал. Протягом цього періоду розподіл прибутку, голосування і визначення кворуму у загальних зборах проводиться без урахування частки придбаної товариством [15, с. 76].

Окремої уваги заслуговує таке право учасника як вихід з товариства. В попередніх розділах курсової роботи зазначалося про розбіжність понять «вихід», «виключення», «вибуття». Отож, законодавство не регламентує детально процедуру виходу з товариства. Тому задля уникнення судової тяганини пропонується такий перелік детально прописувати на локальному рівні, зокрема у статутних документах. Проаналізувавши статутні документи деяких товариств, можна виробити загальні рекомендації щодо реалізації права на вихід. Право на вихід є необмеженим. Це означає, що не вимагається згода інших учасників або схвалення цього рішення загальними зборами. Повідомлення учасника про вихід може мати форму відповідної заяви, якщо мова йде про фізичних осіб, або рішення скріплене печаткою та підписом керівника – для юридичних осіб. Не передбачено, щоб заява була нотаріально завірною, хоча учасники часто посвідчують такі заяви, адже видається що це «більш надійно». Вихід учасника має наслідком зменшення статутного капіталу, тому необхідним є повідомлення про це кредиторів, що матимуть право на першочергове пред'явлення вимог, та найголовніше що впливає прямо із права на вихід це обов'язок ТОВ провести розрахунок з таким учасником. Відповідно до ч.2 ст. 148 ЦК учасник, що виходить зі складу товариства має право одержати вартість частини майна пропорційну його частці у статутному капіталі. Для того щоб не зменшувати статутний капітал ТОВ може прийняти рішення про внесення додаткових вкладів дійсними учасниками товариства для того щоб капітал залишився в тому ж розмірі що був до виходу учасника, або ж викупити частку самим товариством, в цьому випадку ТОВ буде мати додатковий час – 1 рік для того щоб реалізувати частку і не зменшувати статутний капітал [33].

Немає згоди між науковцями з приводу моменту з якого особа

вважається такою, що вибула зі складу учасників товариства. Деякі вважають, що це день державної реєстрації змін до статуту, деякі – що це день подання заяви про вихід, інші – що це день проведення остаточного розрахунку з особою котра вибула зі складу учасників. Це принципової ваги положення, оскільки від цього моменту залишить і виплата прибутку, що належить учаснику, а оскільки особа перестає бути учасником ТОВ, вона і втрачає весь комплекс корпоративних прав, а відтак і право на одержання прибутку. Немає одностайності у вирішенні цього питання і у найавторитетніших судових установ. Так Вищий Господарський Суд зазначає, що учасник вважається таким, що вийшов з ТОВ з моменту прийняття рішення загальними зборами про виключення учасника на підставі заяви про вихід, а у випадку відсутності такого рішення – дати закінчення строку, встановленого законом або статутом для повідомлення про вихід з ТОВ. (Рекомендації ВГС України від 28.12.2007 «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин»). Натомість Верховний Суд України переконаний що моментом виходу учасника з товариства є дата подачі ним заяви про вихід з товариства відповідній посадовій особі ТОВ або вручення заяви цим особам органами зв'язку (Постанова Пленуму ВСУ «Про практику розгляду судами корпоративних спорів»). Більш прийнятною вважаємо позицію Верховного Суду, адже якщо говорити про позицію ВГС то зауважимо, що в силу безумовності права учасника на вихід пов'язувати момент виходу з рішенням загальних зборів, яке по суті є формальним, адже не потрібно для реалізації цього права якоїсь згоди від учасників товариства, крім того зазначаючи що рішення загальних зборів оформляється як рішення про виключення у зв'язку з виходом особи зі складу учасників є ще більш неприйнятним, адже виключити зі складу учасників можна у випадках не виплати до закінчення 1 року з дня реєстрації частки чи за систематичне порушення обов'язків, а вихід є волевиявленням учасника товариства і не залежним від волі інших учасників. Крім того якщо визначати момент виходу як день реєстрації змін в

установчих документах, то не зважаючи на обов'язок товариства зареєструвати зміни протягом 3 днів з моменту прийняття рішення загальними зборами, знову передбачається рішення загальних зборів, яке фактично і не є рішенням, всього лише формальністю і документальним оформленням виходу з товариства [8;10;11].

Отож, стосовно корпоративних прав учасників товариств з обмеженою відповідальністю, то не зважаючи на те що ТОВ – одна із найпоширеніших організаційно-правових форм ведення бізнесу, права учасників найменш врегульовані на законодавчому рівні порівняно з іншими видами товариств. Це зумовлює численні проблеми на практиці і стосовно питання відчуження частки та набуття її іншою особою, і питання пов'язані із виходом зі складу учасників товариства. Дещо врегулювати ці проблеми покликаний був законопроект «Про товариства з обмеженою відповідальністю» прийняття якого у формі закону залишається відкритим, і тим самим законодавець всі неврегульовані питання з цього приводу переносить на локальний рівень.

3.3. Зміст корпоративних прав учасників повного та командитного товариств

В силу специфічного статусу повних та командитних товариств їхні учасники наділені окрім загального переліку корпоративних прав своєрідними корпоративними правами та обов'язками в силу участі в таких товариствах. Повне і командитне товариства не можуть бути створені однією особою, яка, як наслідок, стає його єдиним учасником. ЦК передбачає правило: якщо внаслідок виходу, виключення чи вибуття у командитному товаристві залишився один повний учасник, засновницький договір переоформляється в одноособову заяву, підписану повним учасником; якщо командитне товариство створюється одним повним учасником, то установчим документом є одноособова заява (меморандум), яка містить усі відомості, встановлені ст. 134 ЦК України для командитного товариства. Вчений Юркевич зазначаючи, що повне та командитне товариство є скоріше не самостійною юридичною особою а скоріше об'єднанням осіб, оскільки саме повні учасники несуть відповідальність всім своїм майном за зобов'язання товариства, чого в класичному визначенні юридичної особи немає. Статус повних учасників як в повних так і в командитних товариствах одноковий тільки повні учасники підписують установчий договір, вкладники (командити) командитного товариства договір не підписують. Причому повні учасники майже завжди є його засновниками в той час як вкладники можуть вступити до командитного товариства шляхом внесення грошових або матеріальних вкладів. Сукупний розмір вкладів вкладників не повинен перевищувати п'ятдесяти відсотків складеного капіталу повного товариства [37, с.120-121].

На підставі аналізу норм законодавства України розуміємо, що вкладник командитного товариства має право:

– одержувати частину прибутку товариства відповідно до його частки у складеному капіталі товариства в порядку, встановленому засновницьким договором (меморандумом);

– діяти від імені товариства в разі видачі йому довіреності та відповідно до неї;

– переважно перед третіми особами набувати відчужувану частку (її частину) в складеному капіталі товариства відповідно до положень Закону України «Про господарські товариства» (якщо бажання викупити частку (її частину) виявили декілька вкладників, зазначена частка розподіляється між ними відповідно до їхніх часток у складеному капіталі товариства);

– вимагати першочергового повернення вкладу в разі ліквідації товариства;

– ознайомлюватися з річними звітами та балансами товариства;

– після закінчення фінансового року вийти з товариства та одержати свій вклад у порядку, встановленому засновницьким договором (меморандумом);

– передати свою частку (її частину) у складеному капіталі іншому вкладнику або третій особі, повідомивши про це товариство, та інші права, що можуть бути передбачені установчим договором чи меморандумом. Проте своєрідною платою за такий комплекс прав, доволі широкий, порівняно із повними учасниками, є позбавлення права вкладників брати участь в управлінні товариством, чи заперечувати проти дій повних учасників стосовно управління товариством, це пояснюється тим, що вкладник на відміну від повного учасника не відповідає за зобов'язаннями товариства, а несе тільки ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів. Досить справедливо І. Р. Калаур проводить паралелі і встановлює схожість у правовому статусі акціонерів власників привілейованих акцій в акціонерному товаристві та вкладників у командитному товаристві, крім того зазначаючи про схожість стосовно відповідальності у вигляді ризику збитків, як і в учасників товариств з обмеженою відповідальністю [12; 23; 28 с. 280].

Щодо повних учасників повного та командитного товариств, то їм притаманні такі особливості у правовому статусі:

- насамперед зазначимо, що особа може бути учасником тільки одного повного товариства (причому йдеться як про фізичних так і про юридичних осіб);
- повні учасники не мають права без згоди інших учасників вчиняти від свого імені та у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб правочини, що є однорідними з тими, які становлять предмет діяльності товариства (іншими словами не конкурувати з товариством);
- найменування повного товариства має містити імена (найменування) всіх його учасників, слова «повне товариство» або містити ім'я (найменування) одного чи кількох учасників з додаванням слів «і компанія», а також слова «повне товариство»;
- найменування командитного товариства має містити імена (найменування) всіх повних учасників, слова «командитне товариство» або містити ім'я (найменування) хоча б одного повного учасника з доданням слів «і компанія», а також слова «командитне товариство»;
- якщо у найменування командитного товариства включене ім'я вкладника, такий вкладник стає повним учасником товариства;
- особа може бути повним учасником тільки в одному командитному товаристві;
- повний учасник командитного товариства не може бути учасником повного товариства;
- повний учасник командитного товариства не може бути вкладником цього самого товариства;
- у разі недостатності у повного товариства майна для задоволення вимог кредиторів у повному обсязі повні учасники солідарно відповідають за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, на яке може бути звернене стягнення (отож кредитори при зверненні стягнення можуть претендувати не лише на майно товариства для покриття заборгованості, але і на майно повних учасників);

- повні учасники відповідають за борги товариства незалежно від того, виникли ці борги до чи після його вступу в товариство;
- повний учасник, який вибув із товариства, відповідає за зобов'язаннями товариства, що виникли до моменту його вибуття, рівною мірою з учасниками, що залишилися, протягом трьох років з дня затвердження звіту про діяльність товариства за рік, у якому він вибув із товариства;
- повний учасник, який сплатив повністю борги товариства, має право звернутися з регресною вимогою у відповідній частині до інших повних учасників, які несуть перед ним відповідальність пропорційно своїм часткам у складеному капіталі товариства;
- достроковий вихід повного учасника з повного чи командитного товариства, що засноване на певний строк, допускається лише з поважних причин;
- учасниками повного товариства, повними учасниками командитного товариства можуть бути лише особи, зареєстровані як суб'єкти підприємництва [29, с.341-342].

В правовому статусі та в особливостях змісту корпоративних прав повні учасники повних та командитних товариств унікальними відносно учасників інших видів товариств, починаючи від повної відповідальності і закінчуючи обов'язковою вказівкою у назві товариства прізвища повного її учасника, в той час в рамках командитного товариства є вкладники, правовий статус яких є ніби сплавом, симбіозом корпоративних прав учасників інших видів товариств (відмічаємо схожість правового статусу з акціонерами – власниками привілейованих акцій та учасниками в товариствах з обмеженою відповідальністю).

Розділ 4. Корпоративні права подружжя як особливий різновид корпоративних прав

З розвитком корпоративного сектору та поступовим виходом корпоративного права за межі інституту цивільного права в Україні, належного правового регулювання потребують корпоративні відносини, в тому числі і ті що знаходяться на стику різних галузей права. Такими є відносини щодо формування статутного капіталу за рахунок спільного майна подружжя. Доцільно проаналізувати, які на сьогоднішній день існують «правові ризики» для того з подружжя хто не є учасником чи засновником господарських товариств.

Переходячи до розгляду даної проблематики, перед нами постали ряд питань, зокрема: чи можуть корпоративні права бути окремим об'єктом права спільної сумісної власності подружжя; чи може частка у статутному капіталі товариства бути спільним майном подружжя; питання переходу (трансформації) права спільної сумісної власності в інший правовий режим; та чи можливий розподіл корпоративних прав між подружжям?

Аналізуючи положення Сімейного та Цивільного кодексів (далі СК та ЦК), доходимо висновку про можливість віднесення корпоративних прав до об'єктів права сумісної власності, зокрема ч. 1 ст. 61 СК визначає що об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту, при чому в ч. 1 ст. 190 ЦК зазначено, що майном є в т.ч. і майнові права. Особливої уваги в цьому випадку заслуговує Постанова Верховного суду України від 3 червня 2015 року у справі № 6-38цс15. Знаковою цю постанову робить те, що суд назвав критерії, які дозволяють надати спірному набутому майну режим спільного майна, зокрема це: час набуття такого майна, кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття), мета придбання майна, яка дозволяє надати йому правовий режим спільної власності подружжя [2; 3; 8]. На перший погляд зрозуміло, що теоретично ми можемо віднести корпоративні права до спільної сумісної власності, однак в силу своєї специфіки

корпоративне право включає в себе і майнові і немайнові (організаційні) права. Як зазначає В. А. Васильєва суб'єктивне корпоративне право для цивільного обороту слід розуміти як єдиний неподільний об'єкт, що складається із низки самостійних суб'єктивних прав, які в сукупності складають зміст корпоративного права [18, с. 110]. Тому, враховуючи, що корпоративні права є неподільними за змістом [18, с. 111], вони в повному обсязі можуть належати лише тому з подружжя, який є учасником господарського товариства.

З цього випливає, що корпоративні права не можуть належати подружжю на праві спільної сумісної власності [9]. Проте, як зауважує В. І. Цікало, корпоративні права, які були набуті одним із подружжя за час шлюбу, хоч і належать до спільного майна (майнових прав), підлягають здійсненню лише тим із подружжя, котрий є учасником товариства [35, с. 43].

Не виникає жодних проблем, якщо подружжя і надалі проживає у шлюбі, однак якщо вони розлучаються і прагнуть поділити майно та згадують про внесок до статутного фонду, то ситуація ускладнюється. Пленум Верховного Суду України у постанові від 21 грудня 2007 р. № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» зазначив, що при вирішенні питання про поділ майна у вигляді акцій, частки (паю, долі) у фондах корпоративних господарських організацій судам слід виходити з того, що питання їх поділу вирішується залежно від виду юридичної особи, організаційно-правової форми її діяльності, характеру правовідносин подружжя з цим суб'єктом. Якщо з акціонерними товариствами більш менш все зрозуміло, внаслідок поширення на акцію, як на цінний папір правового режиму речі, і тому можливість її віднесення до спільного майна подружжя, то як бути з часткою в статутному капіталі товариств з обмеженою відповідальністю, приватних підприємств тощо [7; 22, с. 51; 35, с. 46].

Не витримує критики рішення Конституційного суду України від 19.09.2012 року у справі конституційного звернення приватного підприємства «КІО» щодо офіційного тлумачення положення ч. 1 ст. 61 Сімейного кодексу України де суд дійшов висновку, що статутний капітал і майно приватного підприємства є об'єктом права спільної власності подружжя [6].

На думку Конституційного Суду України, приватне підприємство (або його частина), засноване одним із подружжя – це окремий об'єкт права спільної власності подружжя, до складу якого входять всі види майна, в тому числі внесок у статутний капітал і майно, виділене з їхньої сумісної власності. Але з моменту внесення грошових коштів до статутного капіталу господарського товариства вони є власністю самого товариства, зазначені спільні кошти (майно) подружжя втрачають ознаки об'єкта права спільної сумісної власності подружжя (ст. 115 ЦК України, ст. 85 ГК України та ст. 12 Закону України «Про господарські товариства») [1; 5; 6; 27].

Втім, у Єдиному державному реєстрі судових рішень не вдалося знайти жодного рішення про «розподіл» майна приватного підприємства між подружжям [27].

Сьогодні слід за основу брати Постанову Верховного суду України від 3 червня 2015 року у справі № 6-38цс15, згідно якої у разі передання подружжям спільного майна для здійснення підприємницької діяльності шляхом участі одного з них у заснуванні господарського товариства, це майно належить зазначеному товариству на праві власності, подружжя набуває відповідне майнове право, яке реалізується одним із подружжя (засновником) шляхом участі в управлінні товариством, а друге подружжя набуває право вимоги виплати йому певних сум у разі поділу майна між подружжям. Та зважаючи на ч. 2, 3 ст. 61 СК, якщо внесок до статутного фонду господарського товариства зроблено за рахунок спільного майна подружжя, в інтересах сім'ї, той із подружжя, хто не є учасником товариства, має право на розподіл отриманих доходів. Крім того, при використанні

одним із подружжя спільних коштів всупереч ст. 65 СК інший має право на компенсацію вартості його частки. Сутність такого права вимоги полягає у праві вимоги виплати половини вартості внесеного майна в разі поділу майна подружжя (а не право власності на саме майно) або право вимоги половини отриманого доходу від діяльності підприємства, або половини майна, що залишилось після ліквідації підприємства (правова позиція викладена в постанові Верховного Суду України від 2 жовтня 2013 року № 6-79цс13) [2; 8; 27]. Виникають питання і щодо самого механізму реалізації цього права вимоги, наприклад на виплату дивідендів, до кого має звертатися той з подружжя, який не є учасником, проте має право на виплату половини дивідендів.? Суд не може своїм рішенням зобов'язати інших учасників ТОВ прийняти нового члена. Аналогічна ситуація із виплатою тому з подружжя, хто не є учасником ТОВ, частини майна товариства, яка пропорційна половині частки одного із подружжя, оскільки з'ясовано, що майно, передане подружжям у статутний капітал, є власністю господарського товариства, а не його учасників [21].

Щоб уникнути незрозумілої ситуації, можна поради подружжю врегулювати відносини, пов'язані зі вступом або заснуванням одним із них господарського товариства, або іншого суб'єкта господарювання на рівні договору, в якому, зокрема, передбачити і механізми компенсації іншому з подружжя його частки. У випадку внесення спільного майна подружжя до статутного капіталу, доцільно передбачити у законодавстві, необхідність отримання нотаріально посвідченої згоди другого з подружжя на вчинення такого правочину. Така згода засвідчуватиме згоду другого із подружжя на набуття іншим із подружжя корпоративних прав учасника та розуміння того, що у випадку поділу їх майна, вказана особа наділяється тільки правом вимоги. Таким чином спільна сумісна власність як правовий режим трансформується в зобов'язальне право (для того хто не є учасником товариства). Окремі науковці пропонують у разі відчуження частки, з метою уникнення ситуацій відчуження частки без згоди іншого з подружжя, теж

передбачати нотаріально посвідчену згоду іншого з подружжя. Однак, якщо на етапі внесення частки в статутний капітал ще існує спільна сумісна власність і така згода є закономірною, то на етапі коли майно передане у власність (чи інший правовий титул) товариства, така нотаріально посвідчена згода буде втручанням у суб'єктивне корпоративне право учасника товариства. У цьому випадку правило ч. 2 ст. 65 СК України не підлягає застосуванню, оскільки учасник товариства здійснює належні йому корпоративні права самостійно, поза волею інших осіб. Таким чином відчуження частки у статутному капіталі чи її частини, здійснюється одним із подружжя без згоди другого із них. Неможливість застосування вказаної норми зумовлена тим, що спільної сумісної власності, в чистому її вигляді, вже немає, оскільки майно передане на баланс товариства. Натомість є корпоративне право, і право вимоги [2; 19].

Виходячи з вищезазначеного, хотілося б підсумувати, що на сьогодні існують проблеми правового регулювання як на етапі формування статутного капіталу товариства шляхом внесення спільного майна подружжя, так і на етапі поділу майна подружжя. Неоднозначність та суперечливість позицій вищих судових інстанцій, Верховного суду України та Конституційного суду України є цьому підтвердженням. Ситуація була би більш врегульована, якщо у законодавстві закріпити вимогу про нотаріально посвідчену згоду іншого з подружжя на внесення спільного майна в статутний капітал. У цьому випадку нотаріус зобов'язаний роз'яснити правові наслідки вчинення такого правочину Як альтернатива законодавчому підходу до вирішення питання розподілу майна подружжя, якщо спільне майно було передане у статутний капітал товариства є договірне регулювання вказаних відносин. Крім того в силу своєрідності природи корпоративних прав подружжя можемо, із вище зазначеними застереженнями, відносити їх до окремого виду корпоративних прав, в теорії і практиці здійснення яких є безліч неврегульованих моментів.

Висновки.

Підсумовуючи все вище сказане, зауважимо, що поняття корпоративних прав, не знайшло одностайної думки серед науковців, не усунуто множинність трактування і законодавцем. Зумовлюється це не однаковим розумінням суб'єктивних корпоративних прав, та корпоративного права в об'єктивному значенні, відсутністю уніфікованого переліку ознак корпоративних прав, який лише частково можна сформулювати на основі ст. 167 ГК, ЗУ «Про акціонерні товариства» та ін. актів. На практиці існують неузгодженості і щодо підстав набуття корпоративних прав, неоднаковість трактування моменту набуття цих прав, проблеми у сфері спадкування корпоративних прав, неоднозначність тлумачень понять виходу, вибуття та виключення як підстав припинення корпоративних прав. Корпоративні права являють собою комплекс майнових і немайнових корпоративних прав учасників. Якщо з майновими правами зрозумілий є підхід законодавця до їх визначення і трактування, то щодо немайнових, існують різні підходи відносно назви зазначених прав – немайнові чи організаційні. Притримуємось цивілістичної позиції і йменуємо їх немайновими корпоративними правами. Для немайнових прав важливим є момент їх виникнення, з цієї позиції виділяємо немайнові права, які належать засновникам та немайнові права, що належать учасникам. До уніфікованого переліку немайнових корпоративних прав відносимо право на участь в управлінні (безпосередньо чи опосередковано), право вносити зміни до порядку денного, бути вчасно повідомленим про час та місце проведення загальних зборів, голосувати та брати участь в обговоренні на загальних зборах. Зазначимо, що всі ці права по суті є трансформацією одного права – права на участь в управлінні.

Відносно корпоративних прав в окремих видах товариств то починаючи з акціонерів яким крім універсального переліку корпоративних прав характерні особливості здійснення цих прав (переважних прав власників привілейованих акцій, особливості здійснення переважних прав на купівлю

акціонерів власників простих акцій та відсутність такого переважного права для акціонерів Публічних акціонерних товариств). Про корпоративні права учасників товариств з обмеженою відповідальністю, хотілося б звернути увагу на те що ТОВ – одна із найпоширеніших організаційно-правових форм ведення бізнесу, а права їх учасників найменш врегульовані на законодавчому рівні порівняно з іншими видами товариств. Це зумовлює численні проблеми на практиці і стосовно питання відчуження частки та набуття її іншою особою, і питання пов'язані із виходом зі складу учасників товариства. Тому для ТОВ, необхідно, щоб питання щодо наприклад порядку виходу з товариства, відчуження частки детально прописувалося на локальному рівні. В повному та командитному товариствах правовий статус учасників суттєво відрізняється від правового статусу учасників інших видів товариств, починаючи від повної відповідальності і закінчуючи обов'язковою вказівкою у назві товариства прізвища повного її учасника, в той час в рамках командитного товариства є вкладники, правовий статус яких є ніби сплавом, симбіозом корпоративних прав учасників інших видів товариств (відмічаємо схожість правового статусу з акціонерами – власниками привілейованих акцій та учасниками в товариствах з обмеженою відповідальністю).

В силу своєрідності природи корпоративних прав подружжя можемо, відносити їх права, на етапі внесення до статутного капіталу спільного майна подружжя та на етапі поділу майна що вже внесено у статутний капітал, до окремого виду корпоративних прав, дещо трансформованого, бо для одного воно полягатиме виключно в праві вимоги до іншого з подружжя, котрий є носієм всього комплексу корпоративних прав. В теорії і практиці здійснення цих прав є безліч нерегульованих моментів. Неоднозначність та суперечливість позицій вищих судових інстанцій, Верховного суду України та Конституційного суду України є цьому підтвердженням. Ситуація була би більш врегульована, якщо у законодавстві закріпити вимогу про нотаріально посвідчену згоду іншого з подружжя на внесення спільного майна в

статутний капітал. У цьому випадку нотаріус зобов'язаний роз'яснити правові наслідки вчинення такого правочину. Як альтернатива законодавчому підходу до вирішення питання розподілу майна подружжя, якщо спільне майно було передане у статутний капітал товариства є договірне регулювання вказаних відносин.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18-22. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21–22. – Ст. 135: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року №40-44 – IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №25. – Ст. 793-797.
4. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. № 514–VI [Текст] // ВВР. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.
5. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 року N 17-рп/2012 (Справа N 1-8/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-12>.
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>.
8. Постанова Верховного суду України від 3 червня 2015 року у справі № 6-38цс15. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/702D5081F3FB57A1C2257E5F001D3B20](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/702D5081F3FB57A1C2257E5F001D3B20).

9. Лист Верховного суду України від .01.08.2007 р. «Практика розгляду судами корпоративних спорів» // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2011. – № 9.
10. Постанова Пленуму Верховного суду України від 24.10.2008 р. № 13 «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2011. – № 9.
11. Рекомендації Президії Вищого господарського суду України від 28.12.2007 р. № 04-5/14 «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин» // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2011. – № 9.
12. Бабецька І. Я. Здійснення переважного права учасниками господарських товариств на купівлю частки у статутному (складеному) капіталі товариства / І. Я. Бабецька // Університетські наукові записки. – 2011. – № 2. – С. 141-145. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2011_2_24.
13. Бабецька І. Я. Класифікація переважних прав у корпоративних правовідносинах / І. Я. Бабецька // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – №1. – С. 562-567.
14. Бутрин-Бока Н. С. Виникнення корпоративних прав на підставі заповіту та заповідального відказування / Н. С. Бутрин-Бока // Науковий Вісник Херсонського державного університету. – 2015. – С. 143-146.
15. Бутрин-Бока Н. С. Договір дарування чи купівлі-продажу корпоративних прав? / Н. С. Бутрин-Бока // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Юридична наука і практика: виклики часу», Київ, 2015. – С.76-79.
16. Бутрин-Бока Н. С. Поняття «корпоративне право» та «корпоративні права» за законодавством України / Н. С. Бутрин-Бока // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3. – С. 84-87.
17. Васильєва В. А. До питання про поняття корпоративного права / В. А. Васильєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawyer.org.ua>.

18. Васильєва В. А. Корпоративне право як об'єкт спадкових прав / В. А. Васильєва // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник статей. 2010. – Випуск ХХІІІ. – С. 109 – 112.
19. Вінтоняк Н. Д. Правовий режим майна подружжя, переданого до статутного капіталу юридичної особи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ndippp.gov.ua/content/правовий-режим-спільного-майна-подружжя-переданого-до-статутного-капіталу-юридичної-особи.
20. Господарський кодекс України. Науково-практичний коментар / за ред. В.М. Коссака. – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. – 672 с.
21. Гугорц К. Бізнес колишнього подружжя: що і як ділити. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.prostopravo.com.ua/sim_ya/statti/biznes_kolishnogo_podruzzhzhya_scho_i_yak_diliti.
22. Жилінкова І. В. Корпоративні права осіб з подружнім статусом / І. В. Жилінкова // Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин в сучасних умовах: Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (25-26 вересня 2009 року). – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010. – С. 50 – 56.
23. Калаур І. Р. Види майнових корпоративних прав та правові механізми їх здійснення / І. Р. Калаур // Університетські наукові записки. – 2011. – № 1. – С. 100-104. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2011_1_18.
24. Корпоративне право Польщі та України: монографія / Васильєва В. А., Гебет Анжей та ін. – Івано-Франківськ, 2016. – 377 с.
25. Краєвський І.П. Правовий статус засновника та учасника товариства з обмеженою відповідальністю / І.П. Краєвський // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2013. – Випуск 58. – С. 203–210.
26. Купчак Б. Корпоративні права та їх застосування в господарській діяльності / Б. Купчак, Л. Гачак-Величко // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2010. – Вип. 5. – С. 145-155. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2010_5_37

27. Морозов Є. Поділ майна подружжя внесеного до статутного фонду юридичної особи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/emorozov/article/23578.aspx>.
28. Симонян Ю. Ю. Аналіз правового становища командитного товариства за законодавством України / Ю. Ю. Симонян // Актуальні проблеми держави та права. – 2014. - №3. – С. 279-282.
29. Синявська Я. С. Щодо відповідальності учасників повного товариства / Я. С. Синявська // Актуальні проблеми держави та права. – 2009. – №1. – С. 341-344.
30. Сліпенчук, Н. А. Виключення учасника з товариства за рішенням суду: реалії та перспективи / Н. А. Сліпенчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – №24. – С. 97-101.
31. Сороченко А. Підстави набуття корпоративних прав та момент виникнення корпоративних правовідносин за законодавством України / А. Сороченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – Вип. 94. – С. 83-86. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2012_94_24.
32. Сурженко О. А. Майнові права учасників господарського товариства та їх захист / О. А. Сурженко // Актуальні проблеми приватного права : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 92-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова, 28 лют. 2014 р. – Харків, 2014. – С. 190–192.
33. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар / за ред. розробників Цивільного кодексу України. – К. : Істина, 2004. – 928 с.
34. Цікало В. Види прав учасників господарських товариств. / В. Цікало // Підприємництво, господарство та право. – 2017. – №1. – С. 50-54.
35. Цікало В. І., Оприско М. В. Корпоративні права подружжя: складні питання у судовій практиці / В. І. Цікало // Вісник Верховного Суду України, 2015. – №10 (182). – С. 43-47.

36. Цікало В.І. Корпоративні права: поняття, ознаки та класифікація / В. І. Цікало // Право України. – 2010. – № 11. – С. 102–110.
37. Юркевич Ю. М. Правовий статус учасників повних товариств та повних учасників командитних товариств / Ю. М. Юркевич // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 6. – С. 118-122.